

Språkveksling på grunnlag av tekstnormer og mottakarforventingar mellom ungdomar i det nynorske kjerneområdet

Av Stig J. Helset og Endre Brunstad

Samandrag: Denne artikkelen synleggjer og analyserer korleis ungdom i alderen 13–16 år i det nynorske kjerneområdet veksler mellom bokmål, nynorsk og dialektnær skriving. Artikkelen får fram at ungdomane har tydelege normforventingar om kva for språklege uttrykksformer dei vil bruke i ulike tekstlege samanhengar, dvs. i ulike sjangrar og ulike medium, til ulike mottakarar og i ulike situasjonar. I tillegg drøftar artikkelen den kulturelle og sosiale meininga som ungdomane tillegg språkvekslinga generelt og nynorsken spesielt. Artikkelen byggjer på svar frå ei kvantitativ spørjegransking mellom ungdomsskuleelevar på Stord, i Sogndal og i Volda. Studien viser at elevane vil bruke ulike språklege uttrykksformer i ulike samanhengar, og at dialektprega skriving og skriving på høvesvis nynorsk og bokmål tilhøyrer ulike forventingsdomene. Det kjem vidare fram at den skriftspråklege vekslinga i stor grad heng saman med retoriske og pragmatiske tilhøve, sjølv om identitetsmessige tilhøve også kan spele inn.

Nøkkelord: Språkveksling, tekstnormer, mottakarforventingar, toskriftlegheit, nynorsk

Keywords: Code-switching, text norms, bidialectal literacy, Norwegian Nynorsk

Sitering av denne artikkelen: Helset, S. J. & Brunstad, E. (2020). Språkveksling på grunnlag av tekstnormer og mottakarforventingar mellom ungdomar i det nynorske kjerneområdet. I G. K. Juuhl, S. J. Helset & E. Brunstad (red.), *Vilkår for nynorsk mellom barn og unge* (s. 93–118). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.106>
Lisens: CC-BY 4.0.

Innleiing

Føremålet med denne artikkelen er å synleggjere og analysere språkveksling mellom nynorsk, bokmål og dialektnær skriving mellom ungdom i det nynorske kjerneområdet. Vi har som premis at denne skriftspråkvekslinga er utbreidd mellom unge nynorskbrukarar, dvs. ungdom med nynorsk som hovudmål. Hypotesen er at denne vekslinga har eit variasjonsmønster der sjanger, medium, mottakar og situasjon spelar ei vesentleg rolle. Ved å granske kontekstuelle variasjonsmønster ønskjer vi òg å få innsikt i kva for kulturell og sosial meinig som kan ligge i skriftspråkvekslinga. I den samanhengen er vi særleg interesserte i den meininga som ungdomane tillegg *nynorsken* brukt i ulike tekstlege samanhengar.

I fleire studiar blir det peikt på at nynorskungdom i større grad enn bokmålsungdom ser ut til å drive med skriftspråkleg veksling mellom nynorsk, bokmål og dialektnær skriving (Fiskerstrand, 2017; Hernes, 2012; Juuhl, 2014; Myklebust, 2015). På den måten er det grunnlag for å hevde at nynorskungdom, i større grad enn bokmålsungdom, kan karakteriserast som fleirskriftlege, i alle fall dersom vi fokuserer på den *norske* språkkulturelle konteksten, og utelet den eventuelle bruken av engelsk (jf. Brunstad, 2018; Vangsnes, Söderlund & Blekesaune, 2017). Denne fleirskriftlegheita er det rimeleg å sjå i samheng med dei generelle språksosiologiske vilkåra for unge nynorskbrukarar i det norske språksamfunnet. Dei opererer i eit skriftkulturelt felt som er prega av både bokmål, nynorsk og dialektprega skriving på ulike digitale flater der nynorsken er eit mindretalsspråk i høve til bokmålet. Som brukarar av eit mindretalsspråk må nynorskbrukarane vere meir fleksible enn det brukarane av fleirtalsspråket må vere. Dette følgjer eit mønster vi kjenner frå internasjonal forskning om tilhøvet mellom fleirtalet og mindretalet i eit samfunn: Mindretalet må i større grad tilpasse seg fleirtalet, medan fleirtalet ikkje utan vidare må tilpasse seg mindretalet (Bourdieu, 1991).

I det nynorske kjerneområdet er nynorsken majoritetsspråket, i alle fall lokalt. Såleis har vi i dette området eit anna språksosiologisk utgangspunkt enn kva tilfellet er i randsona for nynorsken. Derfor er det rimeleg å forvente at omfanget av språkvekslinga vil vere *mindre omfattande* i kjerneområdet enn i randsona for nynorsken.

Det er samstundes rimeleg å forvente *ei viss* språkveksling òg i kjerneområdet, og at *mønsteret* for språkveksling ikkje er altfor ulikt det vi finn i randsona. Erfaringar frå den typiske randsona for nynorsk, frå tidlegare Fjell kommune utanfor Bergen, tyder på at språkvekslinga mellom nynorskungdom er gjennomgåande kontekstualisert, dvs. at den er kopla til ulike språkbrukssituasjonar, ulike sjangrar og medium, og til dei tekstnormene og mottakarforventingane som gjeld i desse kontekstane (Brunstad, 2020).

På denne bakgrunnen er hypotesen at det også mellom ungdomane i kjerneområdet er normforventingar om at det «passar» betre å bruke nynorsk, bokmål eller dialekt nær skriving når ein skriv i visse sjangrar, i visse medium, til visse mottakarar, i visse kontekstar. Det er derfor vi vil leggje vekt på å få fram skilnadene mellom ulike skrivesituasjonar, dvs. kva slags forventingar om språkval og språkveksling som vi kan finne mellom ungdomane i ulike kontekstar. Ulike normforventingar opnar samstundes for at det finst eit språkleg medvit mellom ungdomane om kva som «passar» eller «ikkje passar».

Med utgangspunkt i momenta ovanfor vil det første forskingsspørsmålet for denne artikkelen handle om å identifisere språkvekslinga: I kva grad og korleis vekslar ungdomar i det nynorske kjerneområdet mellom nynorsk, bokmål og dialekt nær skriving i ulike sjangrar og ulike medium, til ulike mottakarar og i ulike situasjonar? Det andre forskingsspørsmålet handlar om språkoppfatningar: Kva for kulturell og sosial meining er det dei same ungdomane legg i nynorsken når dei bruker han i ulike tekstlege samanhengar? Her kjem òg spørsmålet om språkleg medvit inn: I kva grad og på kva måte er nynorskbrukarane medvitne språkvekslinga?

Det empiriske grunnlaget for artikkelen er ei spørjegransking mellom ungdomsskuleelevar på Stord, i Sogndal og i Volda, gjennomført av forskarar tilknytte prosjektet «Vilkår for nynorsk blant ungdom».¹ Elevane har fått spørsmål om når og korleis dei bruker nynorsk, bokmål og dialekt nær skriving i ulike situasjonar og i ulike tekstlege samanhengar. I tillegg er der spørsmål som oppfordra elevane til metaspråkleg refleksjon

1 Dette prosjektet har fått økonomisk støtte frå UH-nett Vest og er leidd av professor Endre Brunstad, Universitetet i Bergen.

om det å vere nynorskbrukar. Gjennom svara frå ungdomane er ambisjonen å formulere nokre moglege samanhengar mellom språkveksling, tekstnormer, mottakarforventingar og språkleg medvit mellom nynorsk-ungdom. I tillegg vil det bli gjort nokre jamføringar med ei gransking gjort i tidlegare Fjell kommune.

Kjerneområdet for nynorsken

Nynorsken har etter kvart fått ei tydeleg regional forankring på Vestlandet nord for Rogaland. Dette området utgjer det såkalla *kjerneområdet* for nynorsken i lag med delar av Telemark (jf. Grepstad, 2010, s. 36). Kjerneområdet er karakterisert ved at dei fleste kommunane er nynorsk-kommunar, dei fleste lokalavisene er redigerte på nynorsk, og ved at det er her vi finn dei fleste av dei som har nynorsk som hovudmål i skulen. Det er med andre ord tale om det området der nynorsken er mykje meir brukt enn i resten av landet.

Nemninga *kjerneområde* skal på ingen måte forståast som eit forsøk på å avgrense territoriet for nynorsken. Det finst nynorskbrukarar i ulike delar av landet, og nynorsken er eit offisielt skriftspråk i Noreg på lik linje med bokmålet. Nemninga må i staden forståast som ein måte å operasjonalisere den kritiske massen for nynorsk som bruksspråk.

Det må presiserast at det nynorske kjerneområdet verken er eit samanhengande eller einskapleg område. Det kjem til uttrykk ved at på Vestlandet, der nynorsken samla sett står sterkast, har nynorsken ikkje fått gjennomslag som bruksspråk i dei større byane som Bergen, Ålesund og Haugesund. I tillegg er der fleire område på Vestlandet som ber preg av å vere randsoner og pressområde for nynorsken. Det er såleis ikkje tale om at nynorsken definerer Vestlandet som region på ein tilsvarende måte som t.d. katalansk definerer regionen Catalonia i Spania med storbyen Barcelona som spydspiss. Medan katalansk språk fekk tilslutnad frå viktige delar av borgarskapet i byane i Catalonia, har det tilsvarende ikkje skjedd for nynorsken i byane på Vestlandet. Generelt er likevel den relative styrken til nynorsken langt sterkare på Vestlandet enn han er i andre delar av Noreg. Det er på Vestlandet vi finn dei fleste lokalsamfunna der nynorsken er det absolutte majoritetsspråket når det gjeld skule,

administrasjon, kultur, media etc. I tillegg er det på Vestlandet samla sett ein sterkare politisk vilje til å satse på nynorsken enn kva tilfellet er i andre delar av landet.

Dei tre kommunane som dataa i denne artikkelen er henta frå, tilhøy- rer dei mest *solide* delane av det nynorske kjerneområdet, nemleg Stord, Sogndal og Volda. I desse kommunane er nynorsken det absolutte majo- ritetsspråket. Det er administrasjonsspråket i alle dei tre kommunane og er så å seie einerådande i lokalaviser og i lags- og organisasjonsliv i områ- det. Samstundes har dei aller fleste elevane i desse kommunane nynorsk som hovudmål. I tillegg er dette kommunar med institusjonar som tilbyr høgare utdanning, m.a. lærarutdanning, og som produserer forskning på nynorsk. Nynorsken har såleis ein sterkare institusjonell basis enn kva til- fellet er i dei fleste andre nynorskkommunar. Rett nok finn ein òg i desse lokalsamfunna bokmål som forretningspråk, og som del av storsamfun- net vert ungdomane som bur der, òg eksponerte for bokmål. Relativt sett er det likevel tale om høgborger for nynorsken. Dermed forventar vi at haldningane til nynorsk og til bruk av nynorsk generelt vil vere positive.

Teoretisk bakgrunn

Vi har som hypotese at vekslinga mellom nynorsk, bokmål og dialekt- prega skrivning er systematisk. At den er systematisk, indikerer at språk- vekslinga følgjer eit mønster for kva som «passar» og «ikkje passar» i ulike tekstkulturelle samanhengar. Vi går vidare ut frå at dei som driv med språkveksling, tillegg språkvarietetane visse kulturelle meiningar i dei ulike tekstkulturelle samanhengane. Sjølv om vi er mest interesserte i å sjå på kva meining språkbrukarane legg i *nynorsken*, har vi samstundes som utgangspunkt at meiningsskaping er relasjonell: Ei språkleg form (som nynorsken) får ei kulturell meining i relasjon til andre språklege former (som t.d. bokmål eller dialekt nær skrivning) og i relasjon til situ- asjonen. At folk har kunnskap om slike kulturelle meiningforskjellar knytte til språkformene og er i stand til å utnytte desse forskjellane gjen- nom eigen skriftpraksis, vil ikkje utan vidare seie at dei er medvitne desse forskjellane. Det er på same måten som vi kan bruke ulike grammatiske former eller ulike tekstsjangrar utan at vi tenkjer over at det er det vi gjer.

Metaspråkleg medvit er eit sentralt omgrep innanfor kognitiv tospråklegheitsforskning (Malakoff, 1992). Innanfor dette forskingsparadigmet er ein oppteken av å granske korleis språkbrukarane reflekterer kring eigen språkkunnskap og språkkompetanse; det handlar om at språkbrukarane er medvitne ikkje berre det språklege innhaldet, men òg formsida av språket. I skuleverket blir det for tida lagt ganske stor vekt på metakognisjon og sjølvregulering som grunnlag for djupnelæring (jf. Udir, 2020), og i eit slikt utdanningspolitisk paradigme vil metaspråkleg medvit stå sentralt, fordi det i stor grad handlar om metakognisjon applisert på språk. Vektlegginga av kontrastivt arbeid i læreplanverket for norskfaget (t.d. om å samanlikne norsk språk med andre språk) er døme på denne vektlegginga. Eit ideelt resultat av arbeidet med metaspråkleg medvit vil vere at språkbrukarane blir klar over at språket har ein struktur som ein kan manipulere med, dvs. at ein kan skrive og snakke på ulike måtar i ulike situasjonar og medium, og at språket er i endring. Dersom vi aksepterer denne tenkjemåten, kan vi seie at språkvekslinga mellom nynorsk, bokmål og dialekt nær skriving er eit godt utgangspunkt for å fremje metaspråkleg medvit, i alle fall mellom nynorskungdom, fordi det er ein praksis som dei både kjenner til og meistarar.

I forskingslitteraturen finst det ulike forklaringar på kva som ligg bak denne typen språkveksling. Gjennom den såkalla tilpassingsteorien freistar Giles og Smith (1979) å vise korleis ulike kontekstar får individet til å veksle mellom ulike talemålsvarietetar ved anten å konvergere eller divergere språkbruken i høve til samtalepartnaren. Det er ikkje urimeleg å rekne med at det kan vere slik også når det gjeld skrivesituasjonar, jf. Juuhl (2014) si påvising av retoriske dimensjonar ved ungdom si skriftspråkveksling. Vi kan òg dra nytte av nettverksteorien utvikla av Milroy (1980), som seier at ulike delar av det sosiale nettverket både fører til språkleg intravariasjon hjå individet og er avgjerande for den språklege identitetsdanninga til individet. Dessutan kan vi trekkje vekslar på Le Page og Tabouret-Keller (1985), som i boka *Acts of Identity* argumenterer for at språket både gjev uttrykk for personleg identitet og søken etter sosiale roller. I dette ligg det at språkvekslinga både kan botne i pragmatiske og retoriske tilhøve og i identitetsmessige tilhøve. Samstundes skal vi vere merksame på maktaspektet i språkveksling. I boka *Language and*

symbolic power får Pierre Bourdieu (1991) fram korleis standardspråket, maktspråket, får karakter av å vere *doxa*, det ein tek for gjeve, det som er «naturleg». At noko blir teke for å vere gjeve, er ein del av det Bourdieu kallar for symbolsk vald, der dei sterke gruppene får sine normer til å bli oppfatta som naturlege, medan dei som er svakare, aksepterer at det er slik. Her er vi inne på eit vesentleg poeng med det å fremje meta-språkleg medvit kring språkvekslinga: den kritiske funksjonen. Det er ved å reflektere over slik språkveksling at nynorskbrukarar kan vurdere om denne språkvekslinga er tenleg, og om det er slik at nynorsken berre passar til visse avgrensa domene.

Den digitale revolusjonen har ført med seg grunnleggjande endringar i lese- og skriftpraksis i skriftkulturen (Apelseth, 2019). Desse endringane gjeld òg tilhøvet mellom skrift og tale, som er blitt meir samansett, bl.a. med den etter kvart svært så omfangsrrike «snakkeskrivinga» som føregår i fleire sosiale medium, særleg mellom ungdom (Rotevatn, 2014). Utviklinga i den digitale kulturen har lagt tilhøva til rette for ein massiv skriven og spontan kvardagskommunikasjon. Den nær sagt konstante tilgangen ungdommen har til å kommunisere med andre via digitale plattformer, har ført til at dei som er unge i dag, truleg produserer mangedobla mengder med skriven tekst jamført med dei som var unge for berre 10–20 år sidan. Sjølv om mykje av denne typen kommunikasjon tek form av skriven tekst, er den ofte prega av ein munnleg og visuell stil, gjerne referert til som «chatspeak» eller «digital orality» (jf. Androutsopoulos, 2011; Soffer, 2012). Sidan ein stor del av den digitale kommunikasjonen føregår utan regulering frå ein øvre normeringsinstans, gjev den deltakarane høve til å bruke trekk frå (ulike) skriftspråk, dialektar, stilar og register – og dessutan bruk av forkortingar, emojiar og andre teikn frå biletspråk. Rett nok spelar automatiske ordretteprogram og emoji-tilbodet frå programprodusentane ei normerande rolle, men variasjonsmoglegheitene er framleis store. Samstundes opnar denne typen digital kommunikasjon opp for forhandling om nye meininger og bruksomene brukarane imellom (Cutler & Røyneland, 2018; Deumert & Lexander, 2013). Fleire studiar peikar på at bruk av dialekttrekk er tydeleg tilpassa sjangrar, mottakarar og plattformer (jf. Bell, 1984), og at dialekt nær skriving kan bli

brukt til å indeksere noko uformelt og emosjonelt; nærleik, engasjement og dessutan lokal identitet (jf. Røyneland, 2018). Woolard (2016, s. 7) poengterer at det finst ulike former for ideologiar som gjev ulike former for autoritet, nemleg:

[A]n ideology of authenticity, which holds that a language variety is rooted in and directly expresses the essential nature of a community or a speaker, and an ideology of anonymity, which holds that a given language is a neutral vehicle of communication, belonging to no one in particular and thus equally available to all.

Alt dette dannar eit viktig bakteppe når vi no skal sjå nærmare på den skriftspråklege vekslinga mellom ungdom i det nynorske kjerneområdet.

Metode og materiale

Datagrunnlaget for studien er ei kvantitativ spørjegransking mellom ungdomsskuleelevar i dei tre nemnde nynorskkommunane; Stord, Volda og Sogndal. Føremønen med ei kvantitativ gransking av den typen vi har gjennomført, er at ho gjev ei *oversikt* over språkbruk og over språkhaldningar mellom eit etter måten stort utval av nynorskungdom. Ved å lage korrelasjonar mellom ulike svaralternativ på ulike spørsmål kan vi dessutan få innsyn i språkbruk og språkhaldningar på tvers av ulike respondentgrupper.

Spørjegranskinga tek føre seg eigenrapporteringar om kva slags språkval elevane ville ha gjort i hypotetiske språksituasjonar. Det er altså ikkje ein studie av faktisk språkbruk. Dette poenget er viktig å få fram, for vi kan ikkje slutte av det elevane rapporterer om tenkt språkveksling til faktisk språkveksling. For det første vil eigenrapporteringar ikkje naudsynlegvis samsvare med den faktiske bruken. For det andre kan denne måten å hente inn data på medføre fleire feilkjelder, til dømes ved at informantane misoppfattar spørsmåla, legg inn tolkingar som vi ikkje er medvitne om, eller blir påverka av dei kontekstuelle omgjevnadene i svarsituasjonen (jf. Johannessen, 2003, s. 136; Schütze, 2011, s. 216). Her er det verdt å opplyse om at elevane svara digitalt på spørsmåla i ein skuletime som var avsett til dette føremålet. Vi var til stades i nokre av timane, men ikkje

alle, og sjølv om elevane sat ved sin eigen datamaskin og arbeidde individuelt med spørsmåla, kan moglege kommentarar frå medelevar eller lærarar ha spela inn. Sjølve skuletimesituasjonen kan òg påverke svara ved at elevane vil vere meir «skulske» i svara enn elles. Samstundes vart elevane tydeleg informerte om at lærarane ikkje skulle sjå svara, og at ingen svar skulle kunne førast tilbake til dei individuelt. Erfaringane frå datasamling i Fjell kommune støttar opp om eit inntrykk om at dette ikkje vart oppfatta som eit vesentleg problem.

Sjølv om vi skal ta fleire atterhald ved resultatata frå granskinga, må det påpeikast at kjeldematerialet er ganske stort med svar frå 731 ungdomsskuleelevar i tre ulike kommunar. Det gjev grunn til å tru at det samla resultatet av spørjegranskinga kan gje visse indikasjonar på faktisk bruk av ulike skriftspråklege uttrykksformer mellom ungdomsskuleelevar i det nynorske kjerneområdet, og i alle fall kan det seie noko om mogleg variasjon. Det mest interessante er likevel at elevane sine forventingar om eigne språkval i hypotetiske situasjonar kan gje oss informasjon om fleire språkkulturelle og språkpsykologiske tilhøve. Dei kan seie noko om haldningar til og bruk av bokmål, nynorsk og dialekt nær skriving. Vidare kan dei indikere korleis elevane oppfattar tekstnormer i dei ulike situasjonane, og korleis dei opplever mottakarforventingane i ulike grupper. Som vi skal gå nærmare inn på, er det ein tydeleg og ikkje uventa variasjon i svara som relaterer til ulike kontekstuelle vilkår. Det tyder på at spørsmåla og svara er relevante for føremålet med denne studien. I tillegg tyder det på at respondentane også oppfattar spørsmåla som relevante, og at dei har svara seriøst på spørsmåla.

Sjølve spørsmåla er laga etter mønster av ei spørjegransking som Endre Brunstad (2020) har hatt mellom ungdomsskuleelevar i Fjell kommune, som er ein kommune i den typiske randsona for nynorsk. Spørsmåla frå Fjell-granskinga er her blitt bearbeidde og tilpassa vårt føremål, både på bakgrunn av erfaringar frå Fjell og for å passe betre til dei språksamfunna som skal gjennomgåast i denne granskinga. Samstundes har det vore eit mål at det skal kunne gjerast komparasjonar mellom granskinga i Fjell og granskinga på Stord, i Sogndal og i Volda. Derfor har vi vore varsame med å gjere *vesentlege* endringar, så lenge vi meiner dei ikkje har vore nødvendige.

På bakgrunn av desse avvegingane enda vi opp med til saman 35 spørsmål. For det eine har vi formulert nokre sosiale bakgrunnsvariablar som går igjen i sosiolingvistiske og utdanningsvitenskaplege granskingar: kjønn, skule, klassetrinn (dermed også alder), tid ein bruker på skularbeid og foreldrebakgrunn (utdanning, språkbruk, fleispråkleg bakgrunn). For det andre har vi formulert spørsmål som tek sikte på å få fram førestillingar og kunnskap om faktisk lesing og skriving – om eiga lesing av bøker, om å bruke dataspel og om å vere på sosiale medium. For det tredje har vi formulert spørsmål som er knytte til språksituasjonar, sjangrar og mottakarar. Såleis er det spørsmål ikkje berre om kva slags skriftspråk ein skriv i ulike sosiale medium som Facebook, Instagram og meldingstenester, men òg korleis ein skriv til ulike tenkte mottakarar innanfor desse sosiale media. Her er det tale om korleis informantane trur dei vil handle i hypotetiske situasjonar. For det fjerde har vi formulert spørsmål som får fram haldningar til det å vere nynorskbrukar. Alle desse variablane ser vi på som relevante for betre å kunne forstå vilkår for språkbruk mellom ungdomsskuleelevar. Materialet er omfattande, og denne artikkelen tek ikkje sikte på å gje eit komplett oversyn over resultatane. Her vil vi, som nemnt innleiingsvis, rette søkjelyset mot elevane si veksling mellom nynorsk, bokmål og dialekt nær skriving i ulike situasjonar og mot kva kulturell og sosial meining dei legg i nynorsken når dei bruker han i ulike tekstlege samanhengar.

Skulane som inngår i granskinga, er Stord ungdomsskule og Nysæter ungdomsskule på Stord, Kvåle skule i Sogndal og Volda ungdomsskule. Sidan fleire av ungdomsskuleelevane er under 15 år, inneheld granskinga berre svar der føresette i tillegg til elevane har signert samtykkeskjema om deltaking. Vi har søkt og fått løyve frå Norsk Senter for Forskningsdata (NSD) om gjennomføring. Som i Fjell-granskinga, vart spørje-granskinga gjennomført digitalt ved hjelp av det nettbaserte verktøyet *SurveyXact*.

Det kom inn svar frå i alt 731 respondentar. 25 gav seinare beskjed om at dei ikkje samtykka i deltaking, og svara deira vart då sletta. Dermed stod vi att med 706 teljande respondentar, der dei aller fleste hadde svara på alle spørsmåla, medan nokre få hadde svara på ein større eller mindre del av spørsmåla. Av dei teljande respondentane var 373 jenter (53 %) og

333 gutar (47 %). 225 av elevane gjekk i 8. klasse (32 %), medan 184 gjekk i 9. klasse (26 %) og 297 (42 %) gjekk i 10. klasse. Fordelinga mellom skulane elles var slik: Volda ungdomsskule, 240 respondentar (34 % av det samla materialet); Stord ungdomsskule, 267 respondentar (38 %); Nysæter ungdomsskule, 113 respondentar (16 %) og Kvåle skule 86 respondentar (12 %). Volda ungdomsskule er sentrumsskule for nettopp Volda (6500 innbyggjarar), og har til saman 300 elevar, noko som gjev ein svarprosent på 80 %. Stord ungdomsskule er sentrumsskule for Leirvik (15 000 innbyggjarar) og har til saman 320 elevar, noko som gjev ein svarprosent på 83 %. Nysæter ungdomsskule er ein skule for mindre tettstader som Litlabø, Sagvåg, Tjødnalio og Nysæter, og har til saman 180 elevar, noko som gjev ein svarprosent på 63 %. Kvåle skule er sentrumsskule for 6.–10.-klassingar i Sogndal (4000 innbyggjarar), og har til saman 360 elevar, derav 240 ungdomsskuleelvar. Ved denne skulen fekk vi av praktiske grunnar berre gjennomført spørjegranskinga i dei fire 10.-klassane og i den eine av dei fire 8.-klassane, noko som førte til svarprosenten blei så låg som 36 %. Det er dermed òg vesentleg færre informantar frå Sogndal enn kva tilfellet er frå andre kommunar. Prosenten av teljande respondentar i høve til det samla elevtalet ved alle skulane blei dermed 68 %. Sidan vi i denne artikkelen er særleg opptekne av å finne ut kva for preferansar og haldningar ungdomar i det nynorske kjerneområdet har, har vi valt å berre ta med svara frå dei elevane som har nynorsk som hovudmål, noko som utgjer den absolutte majoriteten av vår respondentgruppe, nærmare bestemt 670 av 706 respondentar (95 %).

Resultat

I det følgjande skal vi sjå nærmare på svara som kom inn på dei spørsmåla i spørjegranskinga som, slik vi ser det, kan kaste best lys over forskingsspørsmåla vi formulerte innleiingsvis.

- Kva for skriftspråklege uttrykksformer seier elevane dei vil bruke når dei noterer i skulen, i skriving overfor ulike mottakarar i digitale medium og i presentasjonsskriving i formelle situasjonar? Denne problemstillinga handlar om å synleggjere språkvekslinga.

- Kva for metaspråklege refleksjonar ved det å vere nynorskbrukar er det elevane oppgjev? Denne problemstillinga handlar om kva slags mening det er elevane tillegg dei ulike språkvekslingsvarietetane som blir brukte, dvs. nynorsk, bokmål og dialekt nær skriving.

Når elevane noterer i skulen

Reint intuitivt går ein ut frå at når elevane skriv i skulen, bruker dei hovudmålet sitt, med unntak av når dei har sidemålsskriving. Likevel er val av målform eller skriftform meir samansett, og vi skal her sjå nærare på kva elevane skriv når dei noterer i timane.

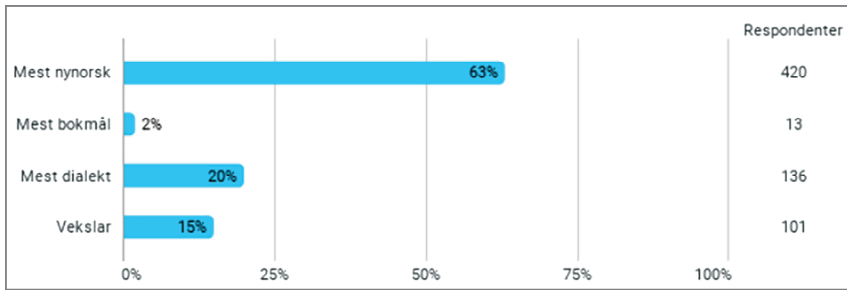

Diagram 1a: Kva skriv du når du noterer i timane? (Ikkje framandspråk)

Som diagrammet viser, er det nesten to tredjedelar (63 %) av respondentane som rapporterer at dei bruker mest nynorsk, medan berre 2 % rapporterer at dei bruker mest bokmål. Meir overraskande er det at så mykje som ein femtedel (20 %) av elevane rapporterer at dei bruker «mest dialekt». Det er òg verdt å notere seg at 15 % av elevane rapporterer at dei «vekslar» når dei noterer i timane. Dei om lag 100 elevane som rapporterte at dei veksla, fekk eit oppfølgingsspørsmål som handla om kva dei veksla mellom.

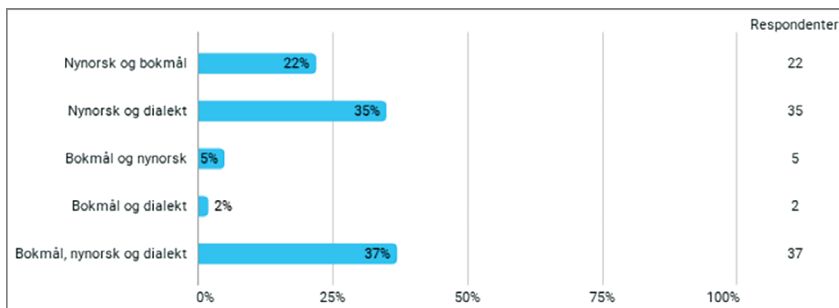

Diagram 1b: Kva vekslar du mellom når du skriv i timane?

Diagrammet syner at meir enn ein tredjedel (37 %) av desse elevane rapporterer at dei vekslar mellom bokmål, nynorsk og dialekt når dei noterer i timane, medan om lag ein tredjedel (35 %) rapporterer at dei vekslar mellom nynorsk og dialekt, og vel ein femtedel (22 %) rapporterer at dei vekslar mellom nynorsk og bokmål.² Det at så mykje som 20 % av elevane svarar at dei bruker mest dialekt når dei noterer i timane, og det at 15 % svarar at dei vekslar mellom ulike språklege uttryksformer i ein så pass formell skrivekontekst, tyder på at mange av ungdomane i det nynorske kjerneområdet er språkvekslarar, og at dei òg er det i skuletimane.

I den tilsvarende granskinga i Fjell kommune er det også stilt spørsmål om kva for målform elevane bruker når dei noterer i timane, og elevane kunne då velje mellom nynorsk og bokmål (dialekt var ikkje eit val ved akkurat dette spørsmålet). Her er språkvekslinga jamvel meir omfattande. Mellom elevane med nynorsk som hovudmål er det nemleg nesten halvparten (46 %) som rapporterer at dei vekslar mellom nynorsk og bokmål, medan 41 % seier at dei bruker «berre» eller «mest» nynorsk, og 13 % seier at dei bruker «berre» eller «mest» bokmål (Brunstad, 2020).

Dersom «dialekt» hadde vore eit svaralternativ, kan ein tenkje seg at fleire elevar hadde oppgjeve det i Fjell kommune. Skilnaden mellom Fjell og kjerneområdet er likevel tydeleg: Langt færre av elevane med nynorsk som hovudmål oppgjev at dei skriv mest nynorsk, og dei aller fleste seier dei driv med språkveksling. For elevane med bokmål som hovudmål er talet på dei som seier dei bruker «berre» eller «mest» bokmål i timane, på 90 %. Det er med andre ord ein grunnleggjande forskjell på nynorsk-elevar og bokmålelevar når det gjeld språkveksling.

Samanlikninga mellom Fjell og kjerneområdet tyder på at språksituasjonen er meir ustabil i randsona enn i kjerneområdet. Vi skal samstundes ta nokre atterhald, ikkje berre når det gjeld det å overføre sjølvrapportering til faktisk språkbruk, men òg når det gjeld kva slags språkbruk det her er tale om. Notering i timane handlar ikkje om å lage tekstar som skal

2 Nemninga «dialekt» vart her nytta i staden for «dialektnær skriving», men det er rimeleg å gå ut frå at elevane tolkar nemninga som einstyndande med dialektprega skriving. Då kan det i praksis vere variasjon i kor dialektprega elevane vil gjere skrivinga.

visast til andre, men om å skrive noko som skal vere til hjelp for deira eiga læring. Elevane veit at det dei skriv i timane, ikkje vert utsett for formell vurdering. Det er her tale om det som i skrivepedagogikken blir kalla for «tankeskriving» eller «tenkjetekstar», dvs. tekstar som ikkje er meint til presentasjon (jf. Dysthe, Hertzberg & Hoel, 2010). I personlege intervju har ungdomsskuleelevar i Fjell understreka at dei tydeleg veit forskjellen på det å notere noko i timane og det å skrive noko som skal leverast inn (personleg kommunikasjon, Endre Brunstad). Denne ulikskapen i pragmatisk funksjon, mellom tankeskriving og presentasjonsskriving, gjer at vi ikkje må overdrive effekten av at elevane noterer på noko anna enn hovudmålet sitt i timane. Eit anna moment er at elevane ofte nyttar den same målforma som læraren eller læremidla nyttar, når dei noterer (Dysthe et al., 2010).

Samstundes illustrerer dette punktet eit meir grunnleggjande språksosiologisk poeng, nemleg at nynorsken ikkje er «freda». Den språkvekslinga som skjer elles i språksamfunnet, skjer òg i skulekvardagen.

Skriving overfor ulike mottakarar i digitale medium

I denne delen av spørjegranskinga hadde vi eitt fellesspørsmål som elevane blei bedne om å svare på for ulike kommunikasjonssituasjonar, både uformelle og meir formelle situasjonar. Det er med andre ord tale om tenkt språkbruk i hypotetiske situasjonar. Det blei presisert overfor elevane at dei for kvar situasjon kunne krysse av for fleire alternativ samstundes. Resultata syner at dei aller fleste elevane likevel berre kryssa av for eitt av alternativa (jf. at svarprosenten på desse spørsmåla berre så vidt overstig 100 %).

Fellesspørsmålet var «Kva språk vil du bruke i desse samanhengane?», og det var ikkje berre tale om ulike medium, men òg ulike tenkte mottakarar, høvesvis venner, foreldre og besteforeldre. Respondentane vart dermed indirekte oppmoda til å reflektere over korleis dei ville vende seg til desse ulike mottakarane. Sjølv om resultata ikkje utan vidare kan tolkast som einstyndande med kva elevane faktisk ville ha skrive i situasjonane, er det tale om eigenvurderingar som igjen kan utgjere moglege kjelder for mottakarrefleksjon knytt til normval.

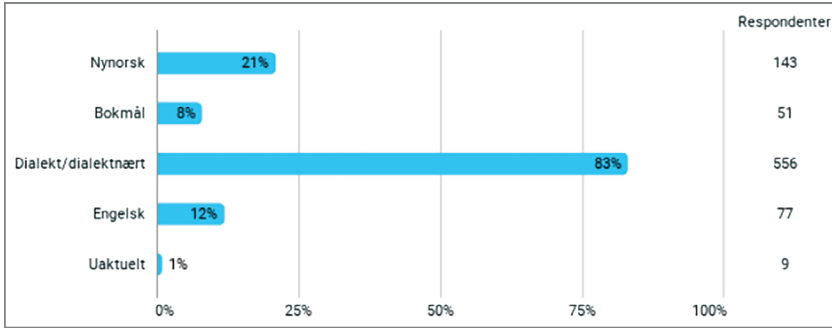

Diagram 2a: Melding til venner (t.d. Snapchat, Messenger).

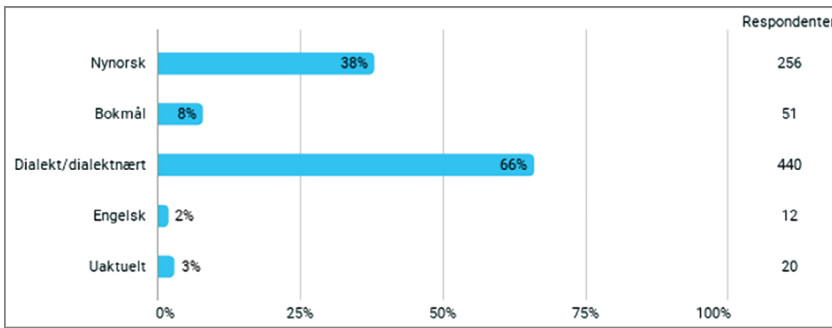

Diagram 2b: Melding til foreldre (t.d. Snapchat, Messenger).

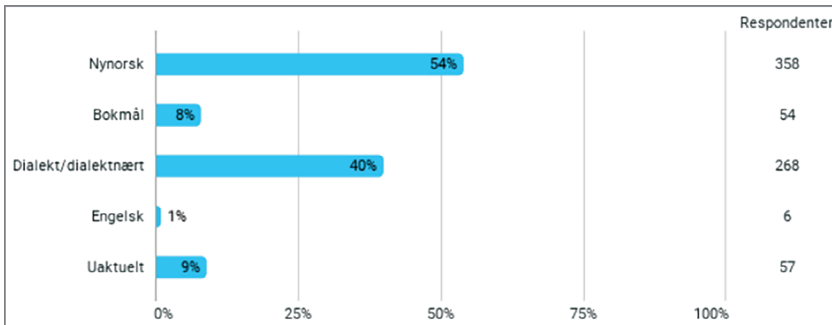

Diagram 2c: Melding til besteforeldre (t.d. Snapchat, Messenger).

Vi ser at heile 83 % av respondentane har kryssa av for at dei vil bruke dialekt/dialektnært språk når dei skal skrive melding til venner, og at berre 21 % har kryssa av for at dei vil bruke nynorsk i denne typen kommunikasjonssituasjon. At nynorskbrukarar har ein omfattande bruk av dialekt-nær skriving i sosiale medium, kjenner vi frå andre språkgranskingar.

Ein rapport frå Opinion (2016) syner at 51 % av dei med nynorsk som hovudmål oppgav at dei ofte nytta dialekt, medan det tilsvarande talet for dei med bokmål som hovudmål var 26 %. At dialektdelen er jamvel større mellom respondentane i vår studie enn i spørjegranskinga frå Opinion, kan naturlegvis ha samanheng med alderssamansetjinga, sidan respondentane i vår studie var ungdomsskuleelevar, medan spørjegranskinga til Opinion gjekk ut til eit representativt utval av heile befolkninga.

Samstundes er sosiale medium samansette, og vi må ta omsyn til ulike variablar. Om vi jamfører dette med svara ungdomen gjev på kva for språk dei vil bruke i melding til foreldre og besteforeldre, ser vi ein viss nedgang i bruk av dialekt/dialektnært språk i meldingar til foreldre (66 %) og ein ganske sterk nedgang i meldingar til besteforeldre (40 %). Tilsvarande ser vi nesten tilsvarande auke i bruk av nynorsk til foreldre (38 %) og besteforeldre (54 %). Denne auken er endå meir påfallande dersom vi utelet den gruppa som seier at det er «uaktuelt» å sende melding, som overfor besteforeldra utgjer så mykje som 9 %.

Desse tala syner ikkje berre *at* nynorskungdom er språkvekslarar, men at dei har internalisert ei form for tekstkulturell kompetanse om variasjonsmønster: Dei skil tydeleg mellom ulike språklege uttrykksformer alt etter kva som er mediet og kven som er mottakarane. Ein kan hevde at desse resultata styrker hypotesane i den nemnde tilpassingsteorien til Giles og Smith (1979). Det er òg tydeleg at språkbrukarane har eit *medvit* om denne tekstkulturelle kompetansen, dvs. at dei har eit medvit om kva for språkformer som kulturelt sett «passar» i ulike situasjonar. Grunnlaget for å hevde det ligg i metoden – at det er sjølvrapportering der informantane sjølve må oppgje kva for språkformer dei trur at dei vil bruke. Medan ein studie av faktisk språkbruk ikkje ville føresetje medvit om variasjon, vil svara i ein sjølvrapporteringsstudie gjere det. At informantane er medvitne det faktum *at* dei driv med språkveksling og *korleis* dei gjer det, vil likevel ikkje seie at dei har eit medvit om *kvifor* dei gjer det. I boka *Acts of Identity* argumenterer Le Page og Tabouret-Keller (1985) for at mange av dei språklege vala våre føregår på eit umedvite plan, og det er ikkje utan vidare gjeve at informantane i vår studie har eit høgt refleksjonsnivå kring språkvekslinga dei driv med. For å få tilgang til eit

slik refleksjonsnivå måtte vi ha komplettert med meir kvalitative studiar i form av djupneintervju.

Vi merker oss elles at resultatane ovanfor syner at det i sekkekategori «digitale medium» vil vere ein ikkje uvesentleg variasjon i språkbruken, og at det er tale om ulike typar tekstnormer som ein må tilnærme seg på ulike måtar.

Presentasjonsskriving i formelle situasjonar

At informantane har tydelege forventningar om kva språkform som «passar» og «ikkje passar» i ulike samanhengar, ser vi òg når dei skal oppgje føretrekte språklege uttrykksformer for meir formelle kommunikasjonssituasjonar. Medan skriving i timane er typisk døme på «tanke-skriving», skal vi no sjå på to skrivesituasjonar som vil vere døme på «presentasjonsskriving» (jf. Dysthe et al., 2010). Den eine handlar om å sende e-post til ordføraren i heimkommunen.

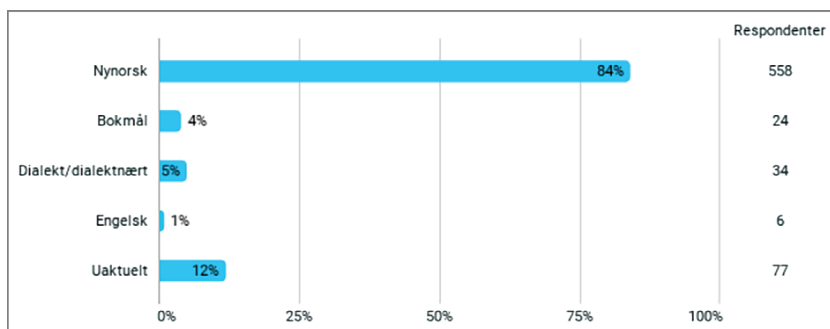

Diagram 3a: E-post til ordføraren i kommunen din.

Vi ser at den store majoriteten av elevane (84 %) har kryssa av for at dei vil bruke nynorsk om dei skulle skrive e-post til ordføraren i heimkommunen, medan berre ein svært liten del rapporterer at dei ville ha brukt dialektnær skrift (5 %) eller bokmål (4 %). Dette er eit overveldande, men ikkje uventa, resultat, sidan nynorsk er administrasjonsspråk og fullstendig dominerande i alle dei tre aktuelle kommunane Stord, Sogndal og Volda. Her slår det oss at nynorsken i visse lokalsamfunn språksosiologisk sett kan fungere som bokmålet gjer på eit nasjonalt plan. Den andre situasjonen handla om å sende e-post der ein søker sommarjobb i Oslo.

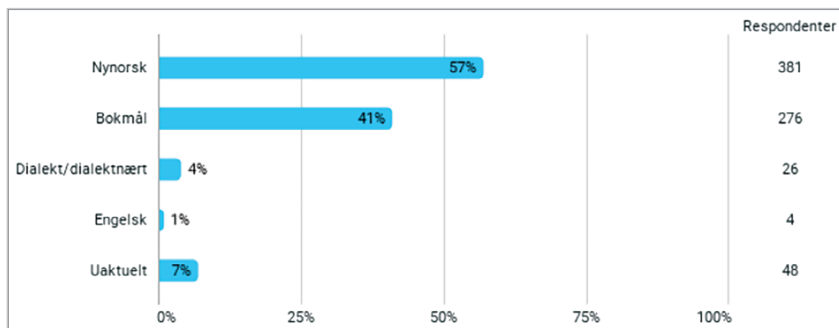

Diagram 3b: E-post der du søker sommarjobb i Oslo.

På dette spørsmålet ser at vi at seks av ti ville ha valt nynorsk (57 %) og fire av ti (41 %) ville ha valt bokmål, medan berre eit lite mindretal ville ha valt dialekt/dialektnært språk (4 %). Det kan diskuteras om 41 % bokmål er eit høgt eller lågt tal, men utgangspunktet for å stille dette spørsmålet var å setje respondentane i ein skvis, og det ser vi òg har skjedd: Det er velkjent mellom ungdom i nynorskrområde at i Oslo dominerer bokmålet. Såleis er det grunn til å tru at dei som gjev opp bokmål her, vil tilpasse seg majoritetsspråksituasjonen – at det t.d. vil vere strategisk viktig å ikkje skilje seg ut i høve til andre søkerar ved å bruke nynorsk. Her er vi inne på *doxa* hos Bourdieu (1991), og ein slik strategi er også overførbar til det som Woolard (2016) karakteriserer som «an ideology of anonymity». At godt over halvparten av nynorskungdomen hadde valt nynorsk også i denne kommunikasjonssituasjonen, er eit noko overraskande funn. Det kan ha fleire årsaker som vi ikkje har direkte data på, men som vi kan formulere rimelege hypotesar om: Det kan vere at for (nokre av) desse respondentane er det mest naturleg å bruke nynorsk i alle formelle skrivesituasjonar, og/eller at lojaliteten til nynorsk trumfar eventuelle tankar om å tilpasse seg bokmålet, noko som stemmer godt overeins med det som Woolard (2016) karakteriserer som «an ideology of authenticity». Det kan også vere at (nokre av) desse respondentane moglegvis har tenkt at det vil vere føremålstenleg å nytte motsett strategi: «Ved å skrive søknad om sommarjobb i Oslo på godt og korrekt nynorsk vil eg kanskje skilje meg ut mellom andre søkerar og stå fram som ein særleg påliteleg og seriøs søker.» Ei kryssfiltrering med spørsmålet om klassesteg syner at ein større del av 10.-klassingane enn 8.- og 9.-klassingane ville ha valt

nynorsk i denne kommunikasjonssituasjonen, noko som kan indikere større språkleg medvit med auka alder. Vidare syner andre kryssfiltreringar at dei som rapporterer at dei gjer relativt mykje lekser og dei som vil gå studieførebuande, musikk eller idrett, i større grad ville ha valt nynorsk enn dei som rapporterer at dei gjer lite lekser og dei som vil gå yrkesfag, men skilnadene mellom desse gruppene er ikkje signifikante, noko som gjer det vanskeleg å trekkje sikre konklusjonar på spørsmålet om kva for motiv som ligg bak nynorskvalet i denne kommunikasjonssituasjonen.

Derimot er det rimeleg å hevde at det faktum at heile 84 % av elevane ville ha valt nynorsk i brev til ordføraren i heimkommunen, medan «berre» 57 % ville ha valt denne målforma om dei skulle søkje sommarjobb i Oslo, peikar i retning av at mange ungdomar i nynorskens kjerneområde tek meir eller mindre medvitne val om kva for språklege uttrykksformer dei vil eller bør bruke i ulike samanhengar. Dette blir endå tydelegare om ein ser på prosentane som ville ha valt dialekt nær skrivning i dei ulike situasjonane vi har vore innom: Medan vi har sett at heile 83 % av elevane rapporterer at dei ville ha brukt dialekt nær skrivning i melding til venner, ser vi at berre 4–5 % ville ha valt ei slik skriftspråkleg uttrykksform i dei to langt meir formelle presentasjonsskrivingssituasjonane vi har presentert for dei. Samla sett kan ein hevde at desse resultatane klart styrker tilpassingsteorien til Giles og Smith (1979).

Metaperspektiv på det å vere nynorskbrukar

Ein del av spørsmåla i granskinga oppfordrar elevane direkte til å oppgje haldningar til det å vere nynorskbrukar. Mellom anna stilte vi spørsmål om kor einige elevane var i påstanden om at «Det er sjølvsagt for meg å bruke nynorsk», og om dei hadde kjent seg stolte over å vere nynorskbrukarar. Det ligg fleire moglege feilkjelder i slike direkte haldningsspørsmål. For det eine har denne typen granskningar blitt kritiserte fordi dei føreset at haldningar er noko stabilt og målbart som ein *har*, og ikkje noko dynamisk og foranderleg som ein (stadig) forhandlar med omgjevnadene om (jf. Soukup, 2013). For det andre er det ei mogleg feilkjelde at informantane veit kva som er føremålet med granskinga, dvs. at dei er medvitne at dei skal svare på noko som har med verdivurdering av nynorsken å gjere. Sosiolingvistiske

studiar har vist at dei same informantane kan uttrykkje ulike haldningar alt etter om dei veit eller ikkje veit kva dei er med på (jf. Giles, 1988). Det som den direkte metoden ofte kan gjere, er å reprodusere svar som vi finn i den offentlege diskursen som omgir respondentane. Samstundes kan nettopp det vere interessant for elevane i kjerneområdet for nynorsken, for det kan gi indikasjonar på ein del generelle haldningar der. Svara på dei direkte haldningsspørsmåla er synte i diagram 4a) og b) nedanfor.

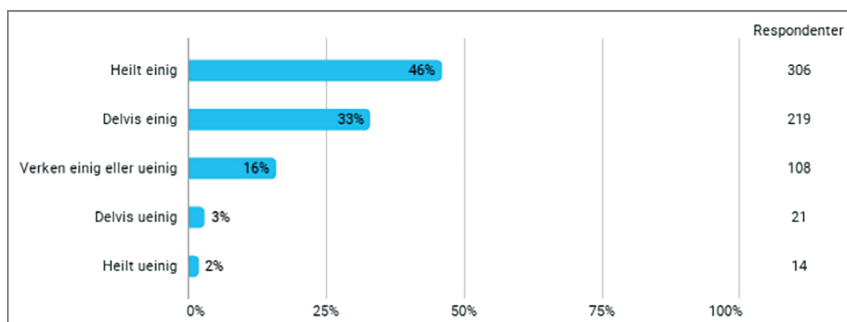

Diagram 4a: Det er sjølvsagt for meg å bruke nynorsk.

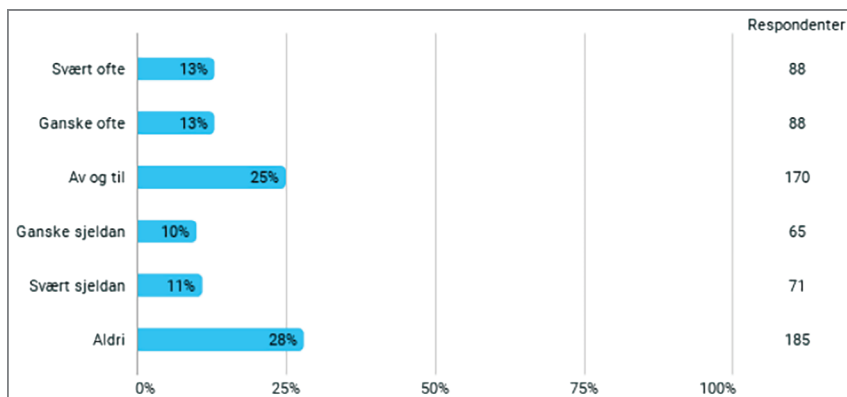

Diagram 4b: Har du kjent deg stolt over å vere nynorskbrukar?

Vi ser at så mykje som åtte av ti av respondentane (79 %) svarar at dei er heilt eller delvis einig i at det er sjølvsagt for dei å bruke nynorsk. Det kan vi sjå som ein indikator på den posisjonen nynorsken har i kjerneområdet. Svaret tyder på at omgjevnadene gjev ganske trygge vilkår for det å vere nynorskbrukar. At det er «sjølvsagt» med nynorsk, er ikkje til hinder for å

drive språkveksling samstundes, slik elevane gjev opp at dei gjer. Poenget er at elevane ikkje oppfattar det som problematisk å bruke nynorsk.

Spørsmålet knytt til det verdiladde ordet «stolt» er meir utfordrande for elevane, fordi det handlar om affektive haldningar til nynorsken. Vi ser at om lag halvparten av respondentane i kjerneområdet svarar at dei har kjent seg stolte av å vere nynorskbrukar anten «svært ofte» (13 %), «ofte» (13 %) eller i det minste «av og til» (25 %). Det er rimeleg å tenkje seg at dei som er *stolte* av å vere nynorskbrukar, identifiserer seg med nynorsken. Dermed er identitetsomgrepet relevant å trekkje inn, nemleg på den måten at desse elevane ser på nynorsken som ein identitetsmarkør. Det er nærliggande å vise til Le Page og Tabouret-Keller (1985), som altså argumenterer for at språket både gjev uttrykk for personleg identitet og søken etter sosiale roller. Her er det i så tilfelle tale om ei identitetsform som handlar om å oppleve samanheng i ein fellesskap, nemleg som nynorskbrukar – jf. det som Woolard (2016, s. 7) omtalar som «an ideology of authenticity».

Samstundes svarar den andre halvparten av informantane at dei «sjeldan» eller «aldri» har kjent seg stolte over å vere nynorskbrukar. Svara kan indikere at eit ord som «stolt» kan framstå som for sterkt eller svulstig for desse elevane. Ulike informantar kan såleis leggje ulikt innhald i nemninga. Det kan òg indikere at mange ikkje kjenner eit sterkt kjenslemessig tilhøve til det å bruke nynorsken. Sjølv om det er «sjølv sagt» for dei fleste av ungdomane i det nynorske kjerneområdet å bruke nynorsk, er det ikkje utan vidare ei rolle ein identifiserer seg sterkt med. Ein kan med andre ord vere meir eller mindre likegyldig til rolla som nynorskbrukar. Likevel vil ikkje ei fornektning av det å vere «stolt av nynorsken» vere til hinder for at folk likevel kan kjenne ei sterk kjensle overfor nynorsken, det kan vere berre det konkrete ordet som ein reagerer på. Ein kan såleis ikkje utan vidare seie at dei som ikkje er stolte over nynorsken, ikkje identifiserer seg affektivt til nynorsken, men det er tydeleg at dei som seier at dei er «stolte», gjer det.

Mellom ungdomsskuleelevane med nynorsk som hovudmål i Fjell kommune gav spørsmålet om «stolt» litt tydelegare indikasjonar. Der var det 57 % som svara «ja», 8 % som svara «nei», medan 34 % svara «verken eller». Sjølv om det òg i Fjell var mange som ikkje hadde noko klart

synspunkt på spørsmålet, kan det å vere i ein språkleg pressituasjon gjere at elevane blir tvinga til å reflektere tydelegare over nynorsken. Ei anna sak er at språkskiftet frå nynorsk til bokmål er meir omfattande i Fjell, og at dei som står att som nynorskbrukarar, er dei som har ei meir affektiv tilknytning til skriftspråket, medan ein i kjerneområdet i større grad kan vere ein «likegyldig» nynorskbrukar (jf. Brunstad, 2020).

Konklusjon

Studien får fram at nynorsken generelt har ein sterk posisjon mellom elevane i det nynorske kjerneområdet. Elevane oppgjev at dei bruker nynorsk i mange samanhengar og ser det som «sjølv sagt» å bruke nynorsk. Såleis ser nynorsken generelt ut til å ha ein trygg status i det nynorske kjerneområdet.

Samstundes kjem det fram at elevane i det nynorske kjerneområdet ikkje er monolingvale, men driv med språkveksling. Dei går inn i den fleirskriftkulturen som, slik vi ser det, pregar tilværet til dei fleste unge nynorskbrukarar.

Elevane har tydelege normforventingar om kva for språklege uttrykksformer dei vil bruke i ulike tekstlege samanhengar (jf. Giles & Smith, 1979). Dialektnær skriving er utan tvil hovudnorma når det gjeld skriving til venner via sosiale medium. Nynorsken dominerer i formelle skrivesituasjonar, t.d. i presentasjonsskriving i skulen og i e-post til ordføraren i heimkommunen. Veksling mellom nynorsk, bokmål og dialektnær skriving førekjem i såkalla tankeskriving i skulen, medan bokmål kan bli brukt i søknader om sommarjobb i Oslo.

Det er i desse ulike samanhengane ikkje berre mediet, men òg mottakarane som styrer forventingar om språkval. Medan den store majoriteten av våre informantar seier dei vil bruke dialektnær skriving i melding til venner, vil eit fleirtal av informantane bruke nynorsk i melding til besteforeldre. Denne ulikskapen kan seie noko om vilkåra for å bruke standard og ikkje-standard: Dei ein har større avstand til, blir knytt til standardspråket (i dette tilfellet besteforeldra). Denne ulikskapen illustrerer samstundes at studiar av språkbruk i sosiale medium ikkje må sjåast på som sekkekategori. Ein må gjere relevante differensieringar etter mottakar og situasjon.

Dersom vi hadde gjort empiriske studiar av faktisk språkbruk mellom ungdom, kunne vi få meir kunnskap om korleis språkvekslinga arta seg, dvs. kva slags former som vart brukt i «dialektnær» språkbruk, kva som låg i «blanding», om der var tekstintern og setningsintern kodeveksling etc., og vi kunne få eit grunnlag for å seie noko om *korleis* språkveksling vart brukt til dømes for å posisjonere språkbrukarane i ein spesiell kontekst. Å få eit slikt tekstutval ville samstundes vere svært vanskeleg å få til i praksis, og ville dessutan by på mange forskingsetiske problem knytt til personvern. I så måte er dei eigenrapportane som vi har lagt opp til, noko av det nærmaste vi i dag kjem for å få oversikt over overordna tendensar. Sjølv om studien primært får fram *forventingar* om språkval og språkbruk, er slike forventingar relevante for å formulere rimelege hypotesar om faktisk språkveksling. I tillegg vil eigenvurderingane som kjem fram, vere nyttige som kjelder for metaspråkleg medvit (jf. Malakoff, 1992).

Kvifor finn vi så desse forventingane om ulike språkval hos ungdomane? Den påviste sterke koplinga mellom språkval på den eine sida, og sjanger, medium, mottakar og situasjon på den andre, indikerer at den skriftspråklege vekslinga heng saman med retoriske og pragmatiske tekstnormer. Det ser ut til å ha blitt etablert konvensjonar om kva slags språkform ungdomane skal bruke *når, kvar* og *for kven* (jf. Bell, 1984). Desse tekstnormene ser ut til å vere internaliserte som delar av tekstkulturen, og det skjer tydelegvis ein konvergens i retning dei uformelle, men etablerte normene. Samla sett viser språkvekslinga at ungdomane har ein omfattande tekstkompetanse og eit stort språkleg repertoar, og det utgjer samla sett ein språkleg rikdom. At dei så tydeleg kan identifisere språkvala sine, indikerer òg at dei har eit medvit om variasjon og variasjonsmoglegheiter. Vi har ikkje kunnskap om medvitsnivået, dvs. kor mykje ungdomane reflekterer over språkval og språkvariasjon, men gjennom det medvitet som finst, vil der vere eit grunnlag for å fremje både meir metakunnskap og meir språkleg refleksjon hos nettopp nynorskungdomane i kjerneområdet.

Vi har teikn på at identitetsmessige tilhøve kan spele inn når det gjeld val av skriftspråkleg uttrykksform i ein gjeven samanheng (jf. Le Page & Tabouret-Keller, 1985). Desse tilhøva kan eventuelt moderere språkvekslinga, utan at vi har kjeldegrunnlag for å hevde det. Eit anna moment som

eventuelt kan fungere modererande for språkveksling, er den generelt sterke posisjonen til nynorsk som lokalt majoritetsspråk. Denne posisjonen ser i alle fall ut til å spele ei rolle i høve til dei tilfella der språkbrukarar opplever språkleg sjølvtilitt som nynorskbrukarar. Bokmålet spelar nok ei rolle som nasjonalt majoritetsspråk òg i kjerneområdet, men den lokale styrken til nynorsken held bokmålsposisjonen på fråstand i mange samanhengar. Det er altså til saman fleire faktorar som har noko å seie for språksituasjonen og språkvekslinga i det nynorske kjerneområdet.

Summary

This article is about language alternation in writing among adolescents with Nynorsk as their main language. The article examines how these language users alternate between Nynorsk, Bokmål and dialectal writing and how this alternation is connected to different genres, media, purposes, and receivers. In addition, the article discusses the cultural and social meaning attached to language alternation in general and to Nynorsk. Data are based on a survey questionnaire with response from pupils in lower secondary school (between the age of 13 and 16). All of these pupils are living in one of the municipalities of Stord, Sogndal and Volda, which again are part of the so-called core area of Nynorsk. The results of the study show that pupils are conscious about which language variety they are to use in different norm areas. It is clear that the pupils have textual norms and dialectal writing and that writing in Nynorsk and Bokmål are connected to different domains. There is a striking tendency that adolescents with Nynorsk as their first language switch between Nynorsk, Bokmål and dialectal writing depending on genres, media, purposes, and receivers.

Stig J. Helset
 Institutt for språk og litteratur
 Høgskulen i Volda
 Postboks 500
 NO-6101 Volda
 stig.helset@hivolda.no

Endre Brunstad

Institutt for språk og litteratur Høgskulen i Volda/

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium Universitetet i Bergen

Postboks 7800

NO-5020 Bergen

endre.brunstad@uib.no

Litteratur

- Apelseth, A. (2019). Skriftkultur – kva kan det vere? I S. J. Helset & E. Brustad (Red.), *Skriftkulturstudiar i ei brytingstid* (s. 69–94). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Androustopoulos, J. (2011). From variation to heteroglossia in the study of computer-mediated discourse. I C. Thurlow & K. R. Mroczek (Red.), *Digital discourse: Language in the new media* (s. 277–298). New York: Oxford University Press.
- Bell, A. (1984). Language style as audience design. *Language in Society*, 13(2), 145–204.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Brunstad, E. (2018). Kan sidemålet fjerne djupnelæring? Prinsipielle og teoretiske perspektiv på toskriftsopplæringa. I E. Bjørhusdal, E. Bugge, J. O. Fretland & A.-K. H. Gujord (Red.), *Å skrive nynorsk og bokmål. Nye tverrfaglege perspektiv* (s. 129–156). Oslo: Samlaget.
- Brunstad, E. (2020). Det saumlause språkskiftet. Overgangar frå nynorsk til bokmål i fjell. I G. K. Juuhl, S. J. Helseth & E. Brunstad (Red.), *Vilkår for nynorsk mellom barn og unge* (s. 171–202). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Cutler, C. & Røyneland, U. (Red.) (2018). *Multilingual youth practices in 'computer' mediated communication*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Deumert, A. & Lexander, K. V. (2013). Texting Africa: Writing as performance. *Journal of Sociolinguistics*, 17(4), 522–546.
- Dysthe, O., Hertzberg, F. & Hoel, T. L. (2010). *Skrive for å lære* (2. utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Fiskerstrand, P. (2017). *Fagspråk og fagspråk. Om møtet mellom skrivekulturar i norsk og samfunnsfag for elevar på VG2 yrkesfag*. (Doktoravhandling). Universitetet i Bergen.
- Giles, H. (1988). The measurement of language attitudes. I U. Ammon, N. Dittmar & K. Mattheier (Red.), *Sociolinguistics. An international handbook of the science of language and society* (s. 1068–1081). Berlin: Walter de Gruyter.
- Giles, H. & Smith, P. (1979). Accommodation theory. Optimal levels of convergence. I H. Giles & R. N. St. Clair (Red.), *Language and social psychology* (s. 45–65). Oxford: Basil Blackwell.

- Grepstad, O. (2010). *Avisene som utvida Noreg: Nynorskpressa 1850–2010*. Oslo: Samlaget.
- Hernes, R. (2012). Bokmål eller nynorsk – er det spørsmålet? *Maal og Minne*, (2), 56–90.
- Johannessen, J. B. (2003). Innsamling av språklige data: Informanter, introspeksjon og korpus. I J. B. Johannessen (Red.), *På språkjakt – problemer og utfordringer i språkvitenskapelig datainnsamling* (s. 133–171). Oslo: Unipub forlag.
- Juuhl, G. K. (2014). Språkval som situerte, retoriske handlingar. I H. Eiksund & J. O. Fretland (Red.), *Nye røyster i nynorskforskinga* (s. 77–89). Oslo: Samlaget.
- Le Page, R. & Tabouret-Keller, A. (1985). *Acts of identity: Creole-based approaches to language and ethnicity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Malakoff, M. E. (1992). Translation ability: A natural bilingual and metalinguistic skill. *Advance in Psychology*, 83, 515–529.
- Milroy, L. (1980). *Language and social networks*. Oxford: Basil Blackwell.
- Myklebust, H. (2015). Nynorsk er jo heilt konge då. Identitetshandlingar i argumenterende tekstar på vidaregåande skule. I H. Eiksund & J. O. Fretland (Red.), *Nye røyster i nynorskforskinga* (s. 62–76). Oslo: Samlaget.
- Opinion. (2016). Bruker- og befolkningsundersøkelse 2016. Gjennomført for Språkrådet. Internt dokument, Språkrådet. Omtala på www.sprakradet.no/vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2017/sterk-sprakinteresse-blant-nordmenn/
- Rotevatn, A. G. (2014). *Språk i spagaten. Facebook-språket. Om normert språk og dialekt blant vestlandselevar*. (Masteroppgåve). Høgskulen i Volda. Henta frå <https://bravo.hivolda.no/hivolda-xmlui/handle/11250/2357530>
- Røyneland, U. (2018). Virtually Norwegian: Negotiating language and identity on YouTube. I C. Cutler & U. Røyneland (Red.), *Multilingual youth practices in 'computer' mediated communication* (s. 145–168). Cambridge: Cambridge University Press.
- Schütze, C. T. (2011). Linguistic evidence and grammatical theory. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*, 2(2), 206–221.
- Soffer, O. (2012). Liquid language? On the personalization of discourse in the digital era. *New Media and Society*, 14(10), 1092–1110.
- Soukup, B. 2013. The measurement of 'language attitudes' – a reappraisal from a constructionist perspective. I T. Kristiansen & S. Grondelaers (Red.), *Language (de) standardisation in late modern Europe: Experimental studies* (s. 251–267). Oslo: Novus.
- Udir (2020). Læreplanverket. Henta frå <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/>
- Vangsnes, Ø. A., Söderlund, G. & Blekesaune, M. (2017). The effect of bidialectal literacy on school achievement. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 20(3), 346–361.
- Woolard, K. A. 2016. *Singular and plural: Ideologies of linguistic authority in 21st century Catalonia*. New York: Oxford University Press.